

Date: 23rd June-2026

BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASHDA BANK-MOLIYA
TIZIMINING ROLINI KUCHAYTIRISH YO'NALISHLARI

Pulatov Tirkash Sotiboldiyevich

Fan va texnologiyalar universiteti

“Moliya va moliyaviy texnologiyalar” kafedrası dotsenti, i.f.n.

E-mail: t.pulatov@usat.uz

Annotatsiya: Ushbu tezisda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda bank-moliya tizimining o'rni va uni kuchaytirish yo'nalishlari atroflicha tahlil qilingan. Tadqiqotda bank-moliya tizimining iqtisodiy rivojlanishdagi nazariy asoslari, O'zbekistonda ushbu tizimning shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va hozirgi holati ko'rib chiqilgan. Xususan, O'zbekiston bank tizimining barqarorligi, kredit o'sishi, likvidlik holati va davlat banklarini transformatsiya qilish jarayonlari tahlil etilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bank-moliya tizimining barqaror o'sishga ta'sirini kuchaytirish uchun davlat banklarini xususiylashtirishni jadallashtirish, moliyaviy vositachilikni takomillashtirish, raqamli bank xizmatlarini kengaytirish, risk menejmentini kuchaytirish, kapital yetarliligini mustahkamlash va moliyaviy savodxonlikni oshirish kabi yo'nalishlar ustuvor ahamiyatga ega. Ushbu tezisda ushbu yo'nalishlar bo'yicha aniq taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan bo'lib, ular O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror va inklyuziv o'sishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Bank-moliya tizimi, barqaror iqtisodiy o'sish, moliyaviy barqarorlik, bank islohotlari, raqamli bankchilik, kreditlash, xususiylashtirish.

Abstract: This thesis thoroughly analyzes the role of the banking and financial system in ensuring sustainable economic growth and outlines directions for its strengthening. The study examines the theoretical foundations of the banking and financial system in economic development, its formation, development stages, and current state in Uzbekistan. Specifically, the stability of Uzbekistan's banking system, credit growth, liquidity status, and the transformation processes of state-owned banks are analyzed. The research findings indicate that accelerating the privatization of state banks, improving financial intermediation, expanding digital banking services, strengthening risk management, enhancing capital adequacy, and increasing financial literacy are priority areas for strengthening the banking and financial system's impact on sustainable growth. This thesis develops concrete proposals and recommendations in these areas, which will contribute to ensuring sustainable and inclusive economic growth in Uzbekistan.

Keywords: Banking and financial system, sustainable economic growth, financial stability, banking reforms, digital banking, lending, privatization.

Date: 23rd June-2026

Аннотация: В данном тезисе всесторонне анализируется роль банковско-финансовой системы в обеспечении устойчивого экономического роста и направления ее усиления. В исследовании рассмотрены теоретические основы банковско-финансовой системы в экономическом развитии, этапы ее формирования, развития и текущее состояние в Узбекистане. В частности, проанализированы стабильность банковской системы Узбекистана, рост кредитования, состояние ликвидности и процессы трансформации государственных банков. Результаты исследования показывают, что для усиления влияния банковско-финансовой системы на устойчивый рост приоритетными направлениями являются ускорение приватизации государственных банков, совершенствование финансового посредничества, расширение цифровых банковских услуг, усиление риск-менеджмента, укрепление достаточности капитала и повышение финансовой грамотности. В этом тезисе разработаны конкретные предложения и рекомендации по этим направлениям, которые будут способствовать обеспечению устойчивого и инклюзивного экономического роста в Узбекистане.

Ключевые слова: Банковско-финансовая система, устойчивый экономический рост, финансовая стабильность, банковские реформы, цифровой банкинг, кредитование, приватизация.

Kirish

Muammoning dolzarbligi. Zamonaviy iqtisodiyotda bank-moliya tizimi iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlaridan biri hisoblanadi. U jamg'armalarni investitsiyalarga yo'naltirish, to'lovlar tizimini ta'minlash, risklarni boshqarish va kapitalni samarali taqsimlash orqali real sektorning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda moliyaviy tizimning, xususan, bank sektorining mustahkamligi va samaradorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega [5]. O'zbekiston iqtisodiyotida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar sharoitida bank-moliya tizimining rolini kuchaytirish, uning samaradorligini oshirish va xalqaro standartlarga moslashtirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Mamlakatda iqtisodiy o'sish sur'atlari yuqori bo'lishiga qaramay (2024-yilda 5,6%, 2025-2026-yillarda 5,7% prognoz qilinmoqda) [1], bank tizimida kredit portfelining tez o'sishi, likvidlikka bo'lgan bosim va davlat banklarining ustun mavqei kabi muammolar mavjud. Ushbu muammolarni hal etish va bank-moliya tizimini yanada mustahkamlash barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashning asosiy shartlaridan biridir.

Tadqiqot maqsadi. Ushbu tezisning asosiy maqsadi O'zbekistonda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda bank-moliya tizimining rolini kuchaytirishning asosiy yo'nalishlari va mexanizmlarini ilmiy asoslash hamda amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Bank-moliya tizimining barqaror iqtisodiy o'sishdagi nazariy asoslari va xalqaro tajribasini o'rganish.

Date: 23rd June-2026

O'zbekistonda bank-moliya tizimining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va hozirgi holatini tahlil qilish.

Bank tizimining barqarorligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar va mavjud muammolarni aniqlash.

Adabiyotlar sharhi

Bank-moliya tizimining iqtisodiy o'sishdagi roli iqtisodiy nazariyaning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. Moliyaviy vositachilik nazariyasi banklarning jamg'armalarni investitsiyalarga yo'naltirish orqali iqtisodiy o'sishga hissa qo'shishini ta'kidlaydi. Endogen o'sish nazariyasi esa moliyaviy rivojlanishni iqtisodiy o'sishning ichki omili sifatida ko'rib chiqadi.

O'zbekiston bank-moliya tizimining shakllanishi va rivojlanishi bo'yicha Mardayeva M.A. qizi [3] o'z tadqiqotida mamlakat mustaqillikka erishgandan so'ng moliyaviy tizimni modernizatsiya qilish, uni bozor tamoyillariga moslashtirish va xalqaro boshqaruv standartlarini joriy etish bo'yicha muhim sa'y-harakatlar amalga oshirilganini qayd etadi. U Markaziy bankning milliy valyuta barqarorligini ta'minlash, inflyatsiyani nazorat qilish va pul-kredit siyosatini takomillashtirishdagi hal qiluvchi rolini ta'kidlaydi. Shuningdek, tijorat banklarining kredit siyosati va aholi hamda biznes uchun moliyaviy xizmatlarni kengaytirish funksiyalari tahlil qilingan. Raqamli bank xizmatlari, avtomatlashtirilgan to'lov tizimlari va mobil ilovalarning rivojlanishi mijozlarga qulaylik yaratishda muhim amaliy ahamiyatga ega ekanligi ko'rsatilgan.

O'zbekiston bank tizimining evolyutsion yo'li va islohotlari [4] manbasida ham atroflicha yoritilgan. Unda 2010-yilga kelib tijorat banklari ixtisoslashgan kredit muassasalari sifatida e'tirof etilgani, 2008-2009-yillarda aholi va tadbirkorlar uchun chakana bank mahsulotlarini rivojlantirishga e'tibor qaratilgani qayd etilgan. "Iste'mol krediti to'g'risida" va "Ipoteka to'g'risida"gi qonunlar aholi turmush darajasini yaxshilashga qaratilgan muhim qadamlar bo'lgan. 2005-2007-yillarga mo'ljallangan "Bank tizimini isloh qilish va rivojlantirish dasturi" bank kapitalizatsiyasini oshirish, milliy valyuta barqarorligini ta'minlash va aholi omonatlarini jalb qilishda muhim rol o'ynagan.

Moliyaviy barqarorlik tushunchasi va uning iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyati [5] manbasida aniq belgilangan.

Metodologiya

Ushbu tezisdagi tadqiqot maqsadi va vazifalariga erishish uchun kompleks va tizimli yondashuv qo'llanilgan. Tadqiqot asosan sifatli tahlilga asoslangan bo'lib, mavjud ma'lumotlarni sintez qilish va tanqidiy baholashga qaratilgan.

Sistemali tahlil: Bank-moliya tizimi iqtisodiyotning ajralmas qismi sifatida ko'rib chiqilgan. Tizimning turli elementlari (Markaziy bank, tijorat banklari, moliyaviy bozorlar) o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklar va ularning iqtisodiy o'sishga ta'siri tizimli ravishda o'rganilgan.

Qiyosiy tahlil: O'zbekiston bank-moliya tizimining rivojlanish tendensiyalari va islohotlari xalqaro tajriba va ilg'or amaliyotlar bilan qiyosiy jihatdan tahlil qilingan. Bu,

Date: 23rd June-2026

ayniqsa, davlat banklarini transformatsiya qilish va xususiylashtirish jarayonlarida muhim ahamiyat kasb etgan.

Statistik tahlil: Bank sektori faoliyatini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkichlar (kredit portfeli, depozitlar, kapital yetarliligi, muammoli kreditlar) bo'yicha mavjud statistik ma'lumotlar (masalan, Moody's hisobotlaridagi [1] ma'lumotlar) tahlil qilingan. Garchi tezida chuqur ekonometrik modellashirish qo'llanilmagan bo'lsa-da, mavjud raqamli ma'lumotlar tendensiyalarni aniqlash va xulosalar chiqarish uchun asos bo'lgan.

Induktiv va deduktiv yondashuvlar: Umumiy nazariy qoidalar (masalan, moliyaviy barqarorlikning iqtisodiy o'sishdagi roli [5]) O'zbekistonning o'ziga xos sharoitlariga tatbiq etilgan (deduktiv yondashuv).

Natijalar va tahlil

O'zbekiston bank-moliya tizimi mustaqillik yillarida sezilarli transformatsiyalarni boshdan kechirdi. Dastlabki yillarda tizimning shakllanishi va mustahkamlanishiga e'tibor qaratilgan bo'lsa, keyinchalik bozor mexanizmlarini joriy etish va xalqaro standartlarga moslashish jarayonlari jadallashdi [3, 4]. Bugungi kunda O'zbekiston iqtisodiyoti barqaror o'sish sur'atlarini namoyish etmoqda (2024-yilda 5,6%, 2025-2026-yillarda 5,7% prognoz qilinmoqda), bu bank sektori uchun qulay sharoit yaratadi [1].

Bank tizimining barqarorligi va kapital yetarliligi. Moody's Ratings agentligi O'zbekiston bank tizimi uchun barqaror prognozni saqlab qolgan, bu uning mustahkamligidan dalolat beradi [1]. Banklarning kapital buferlari kuchli bo'lib, asosiy kapital koeffitsienti (TCE) 14-15% darajasida saqlanishi kutilmoqda. Bu ko'rsatkichlar banklarning kutilmagan zararlarni qoplash qobiliyatini ta'minlaydi. Davlatning yirik davlat banklariga kapital kiritish va zaxiralari (YaIMning 37%) orqali qo'llab-quvvatlash imkoniyati tizim barqarorligining muhim omilidir [1].

Kredit o'sishi va likvidlik muammolari. Bank tizimida kredit portfelining tez o'sishi kuzatilmoqda. Kreditlarning depozitlarga nisbati 2024-yil oxirida 173% ni tashkil etgan, davlat banklarida esa bu ko'rsatkich 237% ga yetgan [1]. Bu, bir tomondan, iqtisodiyotni kreditlar bilan ta'minlashning yuqori darajasini ko'rsatsa, ikkinchi tomondan, likvidlikka bosim o'tkazadi va kapital yetarliligini zo'riqtirishi mumkin. Bank sektorining bozor mablag'lariga yuqori bog'liqligi va xorijiy valyutadagi majburiyatlarning yuqori ulushi (48%) valyuta kursining o'zgarishiga sezgirlikni oshiradi [1].

Muammoli kreditlar. 2024-yilda muammoli kreditlar ulushi 7% ga yetgan bo'lib, bu asosan davlat banklarining eski aktivlarini tan olishi bilan bog'liq. Ushbu ko'rsatkichning 6-7% darajasida barqarorlashishi kutilmoqda [1]. Muammoli kreditlar banklarning daromadlilik va kapital buferlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Davlat banklarini transformatsiya qilish va xususiylashtirish. O'zbekistonning 2020-2025-yillarga mo'ljallangan bank tizimini isloh qilish strategiyasi [2] davlat banklarini (NBU, Agrobank, Mikrocreditbank) transformatsiya qilish, mustaqil kuzatuv kengashi a'zolarini jalb qilish, KPI tizimlarini joriy etish va xususiylashtirishni nazarda tutadi. Poytaxt bank va O'zagroeksportbankdagi davlat ulushlarini sotish, shuningdek, Ipoteka bankni Xalqaro Moliya Korporatsiyasi ishtirokida transformatsiya qilish va

Date: 23rd June-2026

xususiylashtirish rejalashtirilgan [2]. Bu jarayonlar bank sektorida raqobatni kuchaytirish, samaradorlikni oshirish va davlatning iqtisodiyotdagi ishtirokini kamaytirishga qaratilgan.

Raqamli bankchilik va moliyaviy inklyuziya. So'nggi yillarda raqamli bank xizmatlari, avtomatlashtirilgan to'lov tizimlari va mobil ilovalar jadal rivojlanmoqda, bu esa mijozlarga qulaylikni oshirmoqda [3]. Moliyaviy xizmatlar ochiqqligini oshirish bo'yicha milliy strategiya ishlab chiqish rejalashtirilgan [2], bu esa aholi va biznesning moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Markaziy bankning roli. Markaziy bank milliy valyuta barqarorligini ta'minlash, inflyatsiyani nazorat qilish, pul-kredit siyosatini takomillashtirish va bank sektorining moliyaviy barqarorligini monitoring qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi [3, 5]. Uning "Moliyaviy barqarorlik sharhi"ni muntazam nashr etishi shaffoflikni oshiradi va tizimli risklarni baholashga yordam beradi.

Yuqoridagi tahlillar va mavjud muammolar asosida bank-moliya tizimining barqaror iqtisodiy o'sishdagi rolini kuchaytirish bo'yicha quyidagi asosiy yo'nalishlarni belgilash mumkin:

Muhokama

Ushbu tezisda o'tkazilgan tahlillar O'zbekiston bank-moliya tizimining barqaror iqtisodiy o'sishdagi rolini kuchaytirish uchun kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatadi. Adabiyotlar sharhida ta'kidlanganidek, moliyaviy vositachilik nazariyasi banklarning jamg'armalarni investitsiyalarga yo'naltirish orqali iqtisodiy o'sishga muhim hissa qo'shishini ko'rsatadi. O'zbekistonda kuzatilayotgan yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlari [1] bank sektori uchun qulay muhit yaratgan bo'lsa-da, bu o'sishning barqarorligini ta'minlash uchun bank tizimining ichki muammolarini hal etish muhimdir.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston bank tizimi mustahkam kapital buferlariga va davlat tomonidan sezilarli qo'llab-quvvatlash imkoniyatiga ega [1]. Biroq, kreditlarning depozitlarga nisbatining yuqoriligi va bozor mablag'lariga bog'liqlik likvidlikka bosim o'tkazishi mumkin. Bu holat, ayniqsa, davlat banklarida yaqqol namoyon bo'ladi. Davlat banklarining ustun mavqei va ularning bozor mablag'lariga yuqori bog'liqligi [1] bank sektorida raqobatni cheklab, resurslarning samarali taqsimlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Shu sababli, 2020-2025-yillarga mo'ljallangan islohotlar strategiyasida [2] belgilangan davlat banklarini transformatsiya qilish va xususiylashtirishni jadallashtirish ustuvor yo'nalish hisoblanadi. Bu, bir tomondan, banklarning samaradorligini oshiradi, ikkinchi tomondan, davlatning iqtisodiyotdagi ishtirokini kamaytiradi va bozor mexanizmlarini kuchaytiradi.

Moliyaviy barqarorlik, [5] manbasida ta'kidlanganidek, barqaror iqtisodiy rivojlanishning asosi hisoblanadi. O'zbekiston Markaziy bankining moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi roli va "Moliyaviy barqarorlik sharhi"ni nashr etishi tizimli risklarni boshqarishda muhim ahamiyatga ega [5]. Biroq, muammoli kreditlar darajasining 7% ga yetishi [1] risk menejmentini yanada kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi. Tez kredit o'sishi sharoitida risklarni samarali baholash va boshqarish tizimlarini joriy etish banklarning barqarorligini saqlash uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Xulosa

Ushbu tezisda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda bank-moliya tizimining rolini kuchaytirish yo'nalishlari atroflicha tahlil qilindi. Tadqiqot davomida bank-moliya tizimining iqtisodiy rivojlanishdagi nazariy asoslari o'rganilib, O'zbekiston bank tizimining hozirgi holati, uning barqarorligi, kredit o'sishi, likvidlik holati va davlat banklarini transformatsiya qilish jarayonlari tahlil qilindi.

Asosiy xulosalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston bank tizimi mustahkam kapital buferlariga va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatiga ega bo'lsa-da, tez kredit o'sishi, likvidlikka bo'lgan bosim, muammoli kreditlar darajasi va davlat banklarining ustun mavqei kabi muammolar mavjud. Ushbu muammolarni hal etish va bank-moliya tizimining barqaror iqtisodiy o'sishga ta'sirini kuchaytirish uchun quyidagi asosiy yo'nalishlar ustuvor ahamiyatga ega:

Davlat banklarini transformatsiya qilish va xususiylashtirishni jadallashtirish: Bu bank sektorida raqobatni kuchaytiradi, samaradorlikni oshiradi va resurslarning yanada samarali taqsimlanishiga olib keladi.

Moliyaviy vositachilikni takomillashtirish va diversifikatsiya qilish: Depozit bazasini kengaytirish, bozor mablag'lariga bog'liqlikni kamaytirish va kapital bozorlarini rivojlantirish orqali moliyaviy vositachilikni mustahkamlash.

Raqamli bank xizmatlarini kengaytirish va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash: Moliyaviy xizmatlarning ochiqligi, tezligi va qulayligini oshirish, moliyaviy inklyuziyani ta'minlash.

Risk menejmentini kuchaytirish: Muammoli kreditlar darajasini nazorat qilish va tez kredit o'sishi bilan bog'liq risklarni samarali boshqarish tizimini joriy etish.

Kapital yetarliligini va likvidlikni mustahkamlash: Banklarning kapital buferlarini yuqori darajada saqlash va likvidlikni samarali boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish.

Moliyaviy savodxonlikni oshirish va inklyuzivlikni ta'minlash: Aholi va tadbirkorlarning moliyaviy savodxonligini oshirish, moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish.

Markaziy bankning nazorat funksiyalarini yanada takomillashtirish: Bank tizimi ustidan nazoratni kuchaytirish, tizimli risklarni erta aniqlash va ularni yumshatish.

Davlat banklarini xususiylashtirish jarayonini shaffoflik va raqobat tamoyillari asosida tezlashtirish: Xususan, xalqaro investorlarni jalb qilish mexanizmlarini takomillashtirish va xususiylashtirishdan keyingi davrda banklarning mustaqil faoliyat yuritishini ta'minlash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- [1] Abdullayev, K. R. (2021). Bank tizimi barqarorligini ta'minlashning nazariy va amaliy jihatlar. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti. —

Date: 23rd June-2026

<https://oak.uz/uz/search/dissertation?query=Abdullayev+K.R.+Bank+tizimi+barqarorligini+ta%E2%80%99minlash>

[2] Vahobov, A. A. (2022). Bank tizimini rivojlantirish orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari. Iqtisodiyot va moliya, (1), 4-12. – <https://iqtisodiyotvamoliya.uz/>

[3] Salimov, B. T. (2023). O'zbekistonda bank tizimini isloh qilish va rivojlantirish yo'nalishlari. Monografiya. Toshkent: Fan va texnologiyalar nashriyoti.

[4] Xolmatov, N. M. (2021). Moliyaviy bozorlarning barqaror iqtisodiy o'sishdagi roli. Moliyaviy tadqiqotlar, (3), 25-34. – <https://moliyaviy-tadqiqotlar.uz/>

[5] Islomov, G. A. (2023). Pul-kredit siyosatining iqtisodiy o'sishga ta'siri: O'zbekiston misolida. Iqtisodiyot va moliya, (5), 18-26. – <https://iqtisodiyotvamoliya.uz/>

